

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ-ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΥ ΜΠΑΧ

Ο Ιωάννης-Σεβαστιανός Μπάχ δέν ήταν μονάχα ένας εξαιρετικός γόνιμος συνθέτης αλλά κι ένας εξίσου γόνιμος πατέρας, άφοδ από τις δύο του γυναίκες είχε άποχτήσει έξι οικια παιδιά. Η πρώτη, ή Μαρία-Μάρμαρα του είχε γεννήσει έπτά, κι ή δεύτερη, ή "Αννα-Μαγκνταλένα δεκατρία.

Από τά παιδιά της πρώτης του γυναίκας τρία μονάχα ζήσαν μετά τό θάνατο του πατέρα τους: ή πρωτότοκη κόρη Κατερίνα-Δωροθέα και δύο γιοί: ό Βίλχελμ-Φρήντιαν κι ό Φίλιππος—Εμμανουήλ. Από τά παιδιά του γέννησε ή "Αννα-Μαγκνταλένα έπέζησαν τρείς κόρες: ή πρεσβύτερη τους "Ελισάβετ "Ιουλιάνα-Φρειδερίκη, πού είχε παντρευτεί τόν αγαπημένο μαθητή του πατέρα της Γιόχαν-Κρίστοφ "Αλντικολ - και τρείς γιοί: ό Γκότφριντ-Χάινριχ, πού ήταν ήλιθιος, ό Γιόχαν-Κρίστοφ - Φρίντριχ κι ό Γιόχαν-Κρίστιαν. Οι λοιποί αυτοί οί γιοί του Μπάχ, έκτός από Γκότφριντ-Χάινριχ, ήταν πολύ προικισμένοι με μουσικά χαρίσματα: όμως ό πιο μεγαλοφυής άπ' αυτούς ήταν ό Βίλχελμ-Φρήντιαν, (1710 - 1784) κι ό πατέρας του

ήταν, στην άρχή, πολύ ύπερήφανος γι' αυτόν. Δυστυχώς όμως στά τελευταία χρόνια της ζωής του αυτός ό άνάξιος γιός ντρόπιασε με την ήκλυτη ζωή του τό τιμημένο όνομα της οικογενείας του. Ο πατέρας του πού είχε δώσει μια έξαιρετική μόρφωση: όπως μάλιστα βλέπουμε σ' ένα γράμμα στό Μπάχ στό φίλο του "Ερντμαν, στό 1730 ό Φρήντιαν παρακολουθούσε μαθήματα στην Νομική Σχολή.

Όσο γιά τή μουσική του μόρφωση, την έπιμελήθηκε από πολύ νωρίς ό ίδιος ό πατέρας του, δίνοντας του μαθήματα έκκλησιαστικού όργάνου, κλαβέσεν και συνθέσεως. Παρόλληλα ό βιολονίστας Γκράουον του έδινε μαθήματα βιολιού. Έτσι, στό 1733, ό νεαρός Φρήντιαν πήρε τή θέση του όργάνιστα στην έκκλησιά της "Αγίας Σοφίας στην Δρέσδη, μπαίνοντας άμέσως σ' έναν από τους πιο σημαντικούς καλλιτεχνικούς κύκλους της Γερμανίας. Δεκατρία χρόνια άργότερα, διορίστηκε όργάνιστας και κάντορας στην έκκλησία της "Αγίας

Μαρίας στη Χάλλε. Μά ή έγκατάστασή του σ' αυτή την πόλη στάθηκε άόληθια γι' αυτόν γιατί εκεί έμπλεξε με μέθυσους συντρόφους κι άρχισε να μεθάει και να κραιπάλει μαζί τους. Στά 1764 παραιτήθηκε από τή θέση του, παράτρησε τή γυναίκα του και τήν κορούλα του κι έφυγε από τή Χάλλε, άλητεύοντας έβδ κι εκεί ή βουλιάζοντας δλο και πιο πολύ στό βούρκο της έξαθλιώσεως. Τότε άρχισε να πουλάει σ' έξευτελιστικές θέσις δρες συνθέσις του πατέρα του έπισαν στό μερτικό πού κληρονόμησε. Πέθανε στό Βερολίνο στό 1784.

Έτσι διπλά θλιβερό αυτό τό κατόντημα του φρήντιαν, πρώτα γιατί ντρόπιασε τό τιμημένο όνομα του μεγάλου πατέρα του κι ύστερα γιατί στέρησε τή μουσική από ένα μνημειώδες έργο πού σίγουρα θά δημιουργούσε άν δέν ζέπεφε τόσο πολύ. Γιατί όσα έργα του κατέχουμε σήμερα τόν παρουσιάζουν σάν ένα συνθέτη με ισχυρή προσωπικότητα, πού τό πρωτότυπο στόλ του παρουσιάζει συχνά μιά έξαιρετικά έκφραστική δόναση.

Ο δεύτερος γιός, Κάρλ-Φίλιπ "Εμάνουελ, (1713 - 1784) έγινε πραγματικά διά-

σημος. Ο πατέρας του τόν προόριζε γιά τό δικαστικό στάδιο κι γι' αυτό τόν είχε στείλει στην Φρανκφούρτη επί του "Όντερ γιά νά σπουδάσει ποινική δικονομία. Όμως άντι νά έτοιμαστεί γιά τις έξετάσις του, ό νεαρός Φίλιπ-Εμάνουελ ίδρυσε μιά εταιρία τραγουδιού. Μιά λοιπόν και τόν κατόκτησε ολοκληρωτικά ή μουσική, άποφάσισε νά πάει στό Βερολίνο, όπου διορίστηκε κλαβενίστας συνοδός του βασιλιά Φρειδερίκου του Μεγάλου. Όμως ή θέση αυτή δέν ήταν πάντα εύχρηστη, γιατί ό βασιλιάς ένοουθεσε νά μεταχίρρίζεται τούς μουσικούς του σχεδόν σά στρατιώτες. Δέν τούς άφινε παρά έλάχιστο καιρό ελεύθερους, (γιατί—όπως γράφει ό Μπάρνευ στό ήμερολόγιό του(1)—ό μονάρχης αυτός ήθελε νά είναι ό ρυθμιστής όχι μόνο της ζωής, της πε-

(1) Ο "Αγγλος Τσάρλς Μπάρνευ έχει γράψει ένα έβδος ήμερολογίου, πολύ ένδιαφέροντος, γιά τήν καλλιτεχνική κι ειδικότερα τή μουσική ζωή τών χωρών πού έπισκέφθηκε.

Η οικογένεια του Ι. - Σ. Μπάχ στην πρώιμή της προσευχή.

ριουσία και τών ὑποθέσεων τών ὑπηκόων του, ἀλλὰ και τῆς παρακρύτερης ἀκόμη ἀναψύξεως των». Παρ' ὅλ' αὐτὰ ὁ Φίλιπ - Ἐμμανουὲλ ἔμεινε πάνω ἀπὸ εἰκοσι χρόνια στὴν ὑπηρεσία αὐτοῦ τοῦ βασιλιᾶ. Τέλος, στὰ 1767, μόρθηκε νὰ δώσει τὴν παραιτήση του γιὰ νὰ πάρει τὴ θέση τοῦ διάσημου Γερμανοῦ συνθέτη Τελεμαν, σὸν ἑλληνοασιατικὸς ἀρχιμουσικός, στὸ Ἄμβουρν. Ἡ πόλη αὐτὴ δὲν ἦταν πιά τὸ λαμπρὸ μουσικὸ κέντρο ποῦ ὑπῆρξε στὶς ἀρχὲς τοῦ 13ου αἰώνα· ὁμοίως ἐκεῖ ὁ Φίλιπ - Ἐμμανουὲλ ἔνωσε τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ἐλεύθερο και ἤσυχο. Ἐκεῖ τὸν εἶδε ὁ Μπάρνευ και τὸν ἀκούσαμε νὰ παίζει· καί εἶχε μείνει κατάπληκτος ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια τοῦ παιζιματιῶς του καί ἀπὸ τὴ φλόγα ποῦ θερμαινε τὴν ψυχὴ του. «Στὰ παθητικὰ καί τρυφερὰ μέρη — γράφει — φαίνονταν σὰ νὰ ἔβγαζε ἀπὸ τὸ ὄργανο τὸ πονεμιένος κραυγὴς καί θρήνησες».

Τὸ σὺλ τοῦ Φίλιπ - Ἐμμανουὲλ εἶναι πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ σὺλ τοῦ πατέρα του· δὲν κατέχει τὴν ὑπέροχη ἀντιχριστικὴ ἐπιποθὴ ἐκείνου, ὁμοίως τοῦ μοιάζει στὸν ἀρμονικὸ πλοῦτο. Οἱ συνθέσεις του γιὰ κλασικὸν εἶναι ἔξαιρετικὰ πολυαριθμικὲς καί σ' αὐτὸ τὸν τομέα συντέλεσε σὸ νὰ κάμει ἡ μουσικὴ πραγματικὲς προόδους. Μὰ ἂν ὁ Φρίντριαν βεβήλωσε τὴ μνήμη τοῦ πατέρα του πουλόντας σ' ἐξευτελιστικὴ τιμὴ τὰ χειρόγραφα του, ὁ Φίλιπ - Ἐμμανουὲλ τὴν πρόδωσε μ' ἄλλον τρόπο· τόλμησε νὰ διορθώσῃ πολλὰ ἔργα τοῦ Ἰωάννη - Σεβαστιανοῦ Μπάχ.

Ἡ ζωὴ τοῦ Γιόχαν - Κρίστοφ Φρίντριχ Μπάχ (1732—1795) στάθηκε πολὺ ἐιρηνικὴ. Σὲ ἡλικία δεκαοχτὸ ἐτῶν ἔφτασε στὴν αὐτὴ τοῦ Μπόκεμποργκ, ὅπου ὁ κόμης Γουλιέλμος ντέ Λίππε εἶχε ἀναδιοργανώσει τὸ μουσικὸ τοῦ συγκρότημα παίρνοντας Ἰταλοὺς μουσικούς. Στὰ 1756 λοιπὸν ὁ νεαρὸς Μπάχ ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τῆς αὐλικῆς μουσικῆς τοῦ κόμη. Στὸ Μπόκεμποργκ ὁ ἀξίος αὐτὸς ἀρχιμουσικός εἶχε τὴν ἐπιθυμία νὰ γνωρίσει ἕνα ἀπὸ τὰ διασημότερα πνεύματα τοῦ 18ου αἰῶνος, τὸν Γιόχαν - Γκότφριντ Χέρντερ, ποῦ εἶχε διορίστει ἱεροκήρυκας τῆς αὐλῆς τοῦ Σόουμποργκ - Λίππε, πρὶν προσκληθῆ ἀπὸ τὸ Γκαϊτε στὴ Βάιμαρ. Τὸ ἔξαιρετικὰ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον ποῦ εἶδεινε ὁ Χέρντερ γιὰ τὴν ποίηση καί τὴ μουσικὴ, διευκόλυνε τὴ γνωριμία του μὲ τὸν ἀρχιμουσικὸ τοῦ κόμη, ποῦ κατέληξε σὲ μιὰ δραστήρια συνεργασία μαζί του. Ἐτοίς ὁ Χέρντερ ἔγραψε διάφορα κείμενα γιὰ καντάτες καὶ ὁρατόρια, ποῦ ὁ Φρίντριχ Μπάχ τὰ ἔμειλοποίησε. Ἐπίσης ὁ Χέρντερ θέλησε νὰ προσανατολίσει τὴ δραματικὴ μουσικὴ σὲ καινοῦριες κατευθύνσεις καί ὁ Μπάχ τὸν βοήθησε πολὺ σ' αὐτές του τίς προσπάθειες. Δὲν κατέκωμοε διουτοχῶς τὴν παρτίτούρα ἑνὸς δράματος, ποῦ εἶχε τὸν τίτλο «Βροῦτος» ἔξερουμε ὁμοίως, πὸς ὁ Χέρντερ καί ὁ Μπάχ παρουσιάζονται σ' αὐτὸ τὸ ἔργο σὸν πρόδρομοι τοῦ Γκλόουκ. Τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ ὁ Μπάχ σχετίστηκε μ' ἕνα ἄλλο ποιητὴ, τὸν φὸν Γκέρτενπεργκ καί ἔμειλοποίησε δύο καντάτες ποῦ νὰ λιμπρέτα τους τὰ εἶχε γράψει ἐκεῖνος. Γενικὰ ἡ μουσικὴ αὐτοῦ τοῦ Μπάχ, ποῦ πῆθανε σὸ Μπόκεμποργκ στὰ 1795, δὲν παρουσιάζει κανένα ξεχωριστὸ χάρισμα.

Ὁ ρόλος ποῦ παίζει ὁ νεώτερος γιὸς τοῦ Ἰωάννη - Σεβαστιανοῦ Μπάχ, Γιόχαν - Κρίστιαν (1735—1782) εἶναι ἔξαιρετικὰ σημαντικός. Ἦταν δεκαπέντε ἐτῶν ὅταν πῆθανε ὁ πατέρας του και γι' αὐτὸ τὸν πῆρε σὸ σπῆτο τοῦ ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς του Φίλιπ - Ἐμμανουὲλ και συνέχισε τὴν ἀνατροφή καί τὴ μόρφωση τοῦ μικροῦ. Στὰ 1754, ὁ Γιόχαν - Κρίστιαν διορίστηκε στὴ

θέση τοῦ ἀρχιμουσικοῦ τοῦ ἰδιωτικοῦ παρεκκλησιοῦ τοῦ κόμη Λίττα σὸ Μιλάνο καί ἐπαφελήθηκε ἀπὸ τὴν διαμονὴ του στὴν Ἰταλία, γιὰ νὰ μελετήσει κοντραποῦντο μ' ἕνα ἀπὸ τὸς διασημότερους θεωρητικούς τῆς ἐποχῆς ἐκείνου, τὸν Πάντρε Μαρτίνι, σὸ Μπλόγια. Οἱ περιστάσεις τῆς ζωῆς καθὼς καί ἡ ἀτομικὴ τοῦ ἰδιοσυγκράσια παρῆσαν τὸν Γιόχαν - Κρίστιαν Μπάχ σὲ δρόμοις ἐντελῶς ἀντιθετοῦ ἀπὸ ἐκείνου ποῦ ἀνοίγει ὁ πατέρας του. Δὲν εἶχε τὴ σταθερότητα τοῦ χαραχτήρα τοῦ γέρο κῆντορα καί γι' αὐτὸ, στὴν Ἰταλία ποῦ ἦταν, ἀσάπασθηκε τὸν καθολικισμό. Ὁ ἀδερφὸς τοῦ Φίλιπ - Ἐμμανουὲλ, ἐξέφρασε τὴν δυσανεκτικὴ του γι' αὐτὴ τὴν ἀλλοεθνοπία τοῦ Γιόχαν - Κρίστιαν σὲ μιὰ παρατήρηση ποῦ προσέθεσε σὸ γενεαλογικὸ δέντρο τῆς οἰκογένειας Μπάχ. Ὑπαινισσομένους τὸν πρόγονο τοῦ Βίτους Μπάχ, ποῦ εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία γιὰ νὰ μὴν ὑποχρεωθῆ ἰ ἀπαρηθῆ τὴν προτεσταντικὴ θρησκεία τὴν ὅποια ἀνῆκε, ἔγραψε γιὰ τὸν ἀδερφὸ τοῦ Γιόχαν - Κρίστιαν: «μεταξὺ μας, ἀλλῶς φέρθηκε ὁ τίμος Βίτους».

Στὴ μουσικὴ του παραγωγή τοῦ Γιόχαν - Κρίστιαν Μπάχ παρῆσαν ἐντελῶς τίς πατρικὲς παραδόσεις. Ἀπόκτησε πολὺ γρήγορα μιὰ ἀξιόλογὴ φήμη μὲρικὲς διερῆς του ποῦ παίχθηκαν σὸ Μιλάνο και στὴ Νεάπολι. Στὰ 1765 πέτυχε ν' ἀνεβάσει σὸ Λονδίνο τὴν διερὰ του «Ὀρίαν» καί ὕστερα ἀπὸ λίγο διορίστηκε ἀρχιμουσικός τῆς βασιλείσσης. Συγχρόνως, εἶνε μαζί μὲ τὸν ἔξαιρετο βιρτουόζο τῆς βιόλας ντὰ γκάμμα Ἄμπελ, διευθυντῆς τῶν συναυλιῶν συνδρομητῶν... Γιὰ πολὸν καιρὸ ὁ μεταγενέστερος στάθηκε ὀδικοῦ και τὸν Γιόχαν - Κρίστιαν Μπάχ· συγκρινόντας τὸν μὲ τὸν πατέρα του τὸν ἔκριναν ὑπερβολικὰ ἀσπῆρα. Τώρα τελευταία ὁμοίως τὸν ἀποκατέστησαν στὴν πραγματικὴ τοῦ ἀξία κρινόντας τὸν ἀκριβόδικα.

Ὁ Γιόχαν - Κρίστιαν Μπάχ δὲν εἶναι μόνως γνωστός σὸν συνθέτης γαλλικῶν και ἰταλικῶν μελοδραμάτων, ἀλλὰ και σὸ συνθέτης συμφωνιῶν και ἔργων γιὰ πιάνο. Στὶς ὄργανικὲς του συνθέσεις ἔξαρτάται, ὁμοίως ἕνα σημεῖο, ἀπὸ τὴ Σχολὴ τοῦ Μανχάιμ, ὁμοίως τὸ ἰταλικὸ στοιχεῖο ἀντιπροσωπεύεται ἔντονα σ' αὐτές. Ὁ συνθέτης ἦταν ἀξιαγάπητος ἀλλὰ μαλακοῦ χαραχτήρα, γι' αὐτὸ καί ἐπηρεαζόταν εὐκόλα. Ὁ τραγουδιστὸς ἀλλῆγκρος, ποῦ τὸ εἶχε πάρει ἀπὸ τὸν Ἰταλοῦς, δὲν εἶναι ἡ μόνη ἀπόδειξη τῆς παραμονῆς του και τῆς σπουδῆς του στὴν Ἰταλία. Ἐξ ἄλλου ἡ γερμανικὴ του καταγωγή ἐκδηλώνεται μὲ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ελλεισιακοῦ ὄφους πάνω σὸ παθητικὸ. Ὁ Γιόχαν - Κρίστιαν εἶχε ἀπὸ φυσικοῦ τοῦ μὴ ἐντονη διάθεση γιὰ τὴ μελωδία. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ὁποῖα ὄσκησε ἐκδηλῆ ἐπίδραση σὸ νεαρὸ τὸς Μότσαρτ τόσο, ὅστε γιὰ πολὸν καιρὸ ἀργότερα, βρισκόμουν στὶς βασιλικὲς καί τίς ἀργὲς διερῆς τοῦ Μότσαρτ τὰ ἔχνη τῆς μελωδίας τοῦ Κρίστιαν Μπάχ. Στὴν περίοχὴ τῆς καθαρῆ ὄργανικῆς μουσικῆς ὁ συνθέτης αὐτὸς Μπάχ συντέλεσε σημαντικὰ στὴν προετοιμασία τοῦ κλασικοῦ σὺλ. Κι αὐτὸ τὸ διαπιστώσαμε κυρίως στὰ κοντσέρτα του γιὰ πιάνο...

Στὴ ζωὴ τῶν γιῶν τοῦ Ἰωάννη - Σεβαστιανοῦ Μπάχ ὑπάρχει ἕνα σκεπτικὸ σημεῖο, ποῦ, ἂν καὶ δὲν προσάπασθησαν νὰ τὸ φοιτοῦν οἱ μουσικολόγοι, ὁμοίως ἀμαυρῶνε πάντα τὸ χαραχτήρα τους· τὸ σημεῖο αὐτὸ ἀφορᾶ τίς σχέσεις τους μὲ τὴ μητέρα τους ἡ τὴ μητριά τους και τίς ἀδελφές τους, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα τους.

Ξέρουμε πώς η Άννα - Μαγκτανέλα Μπάχ εξησε δέκα χρόνια ακόμη μετά το θάνατο του συζύγου της. Τα τελευταία της χρόνια στάθηκαν βαθεία πικραμένα από τη μέχρις αθλιότητος φτώχεια της. Ή τελευταία κόρη του Μπάχ, Ρεγγίνα - Σουζάνα, εξησε επίσης φτωχή. Στά 1800 ο εύλαβικός θαυμαστής του Μπάχ Ρόχλιτς έκαμε μιά έκκληση στο κοινό γιά να βοηθήσει χρηματικά τή φτωχή κόρη του κάντορα' αποτέλεσμα αúτης τής έκκλήσεως ήταν να λάβει ή Ρεγγίνα - Σουζάνα περί τά 96 τάλληρα από εισφορές διαφόρων φιλανθρώπων. 'Ανάμεσα σ' αυτούς βρίσκουμε και τό Μπετόβεν. Έξ άλλου ο Άντρέας Στράιχερ, μουσικός και κατασκευαστής πιάνων στή Βιέννη, συγκέντρωσε 200 τάλληρα γι' αúτη τή φτωχή γυναίκα. Μά οι γιοί κι αδελφοί δέ μπόρεσαν να βοηθήσουν τή μητέρα και τήν αδελφή τους; Στά 1750, ο Φίλιπ - Έμμανουελ είχε μιά αρκετά καλή θέση στήν αούλη τής Πρωσίας κι αργότερα ζούσε μέ μεγάλη οικονομική άνεση στο Άμβούργο. Ό Φρειδερίκος ήταν ήδη αρχιμουσικός στο Μπόκεμπουργκ πριν πεθάνει ή μητέρα του. Ό Γιόχαν - Κρίστιαν Μπάχ είχε καταφέρει, από τό 1763, να μπει στήν πρώτη γραμμή τών μουσικών που είχαν έγκατασταθεί στο Λονδίνο. Δέ μπορούσε λοιπόν να βοηθήσει τήν αδελφή του; Βέβαια από τό Φρίντμαν δέ μπορούσαν να περιμένουν τίποτα ή μάννα κι ή αδελφή, γιατί είχε πάρει πιά τόν κατήφορο που ήμελε να τόν οδηγήσει στήν καταστροφή. Οι άλλοι όμως; .. Πρέπει να τούς κατηγορήσουμε άραγε γιά τήν άστοργη και σκληρή κορδιά τους, ή μήπως άγνοούμε τό δ,τι μπορεί να είχαν κάμει γιά ν' άνακουφίσουν οικονομικά αúτές τίς δυο γυναίκες; Όλα αúτά τά έρωτήματα περιμένουν πάντα μιά άπάντησή που ίσως δέ θα δοθεί ποτέ, έλλείψει Ιστορικών πληροφοριών· κι ή κατηγορία γιά άστοργη συμπεριφορά βαθαίνει πάντα τούς γιούς του Ίωάννη - Σεβαστιανού Μπάχ.